

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

שם השיעור: המהפכה הרוחנית של עזרא ונחמיה – פשט ודרש (שיעור מס' 103-400)

(0)

שם המרצה: ד"ר יונתן פיינטוך (tani700@gmail.com)

1. יומא סט ע"ב (ע"פ כ"י)

חלק א 1

ויברך עזרא את ה' הא-להים הגדול (נחמיה ח), מאי גדול? אמר רב יוסף אמר רב: שגדלו בשם המפורש.
רב גידל אמר: ברוך ה' א-להי ישראל מן העולם ועד העולם (דברי הימים א טז).

אמר ליה אביי לרב דימי: ודילמא [ושמא] שגידלו בשם המפורש? - אמר ליה: אין אומרים שם המפורש בגבולים. -
ולא?

והכתיב ויעמד עזרא הספר על מגדל עץ אשר עשו לדבר (נחמיה ח) ואמר רב גידל: שגדלו בשם המפורש! - הוראת שעה
היתה.

דכת' "ויזעקו בקול גדול אל ה' א-להיהם"

מאי אמור? אמ' רב יהודה ואיתימא ר' יונתן בייא בייא מיצרא דעבודה זרה! לאו הינו האי דאחרביה לביתא, וקלייה להיכלא,
וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעהון? כלום יהבתינהו ניהלן אלא לקבולי ביה אגרא? לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן.
[לא זהו (יצר עבודה זרה) שהחריב את הבית ושרף את ההיכל והרג את הצדיקים והגלה את ישראל מארצם? כלום לא נתת לנו אותו כדי לקבל שכר
(על המאבק בו)? לא אותו אנו רוצים ולא את שכרו אנו רוצים].

איתיבו תעניתא תלתא יומי ובעו רחמי, נפל להו פיתקא מרקיעא דכת' ביה אמת.

[הושיבו תענית שלושה ימים ובקשו רחמים, נפל להם פתק מהשמים שכתוב בו אמת]

אמ' ר' חנינא שמע מינה חותמו של הקב"ה אמת.

נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים. [יצא כגור אריה של אש מבית קדשי הקדשים]

אמ' להו נביא הינו האי [אמר להם הנביא זהו (היצר)] דכת' "ויאמר זאת הרשעה" (זכריה ה).

בהדי דקא תפסי ליה אישתמיט בינתא מיניה, רמא קלא, אזל קליה בארבע מאה פרסי.

[בזמן שתפסו אותו נשמטה ממנו שיערה, זרק קול, הלך קולו בארבע מאות פרסה]

אמרי: היכי נעביד? ניקטליה? רמי קלא ומחריב ליה לעלמא! [אמרו: כיצד נעשה? נהרגהו? יזרוק את קולו ויחריב את העולם!]

אמ' להו נביא: שדיוה בדודא וכסיוה באברא, דאברא שייב קלא. ואוקידו נורא מתתאי, וקליוה, שנ' "ויאמר זאת

הרשעה וישלך את אבן העפרת אל פיה" (זכריה שם).

[אמר להם הנביא: השליכוהו בדוד וכיסו אותו בעופרת, שעופרת שואבת את הקול. והדליקו אש מתחתיו ושרפוהו]

חלק א 2

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

אמרי: הואיל ועת רצון היא ניבעי רחמי איצרא דעבירה. אימסר בידיהו. הרזוקה תלתה יומי, איבעאי ביעתא לחולה ולא אישתכח. [אמרו: הואיל ועת רצון היא נבקש רחמים על יצר העבירה (עריות). נמסר בידיהם, כלאו אותו שלושה ימים, חיפשו ביצה לחולה ולא מצאו]

אמרי: ניתבוה ניהלן לפלגא? לפלגא מרקיעא לא יחבי! כחלונהי לעיניה, אהני דלא מיגרי בקריבתיה.
[אמרו: נושיב אותו אצלנו בחציו? מהשמים לא נותנים אפשרות של חצי. עוורו את עיניו, וזה הועיל שאדם לא מתגרה בקרובתו]

חלק ב

במערבא מתנו הכי: רב גידל

אמר: גדול שגדלו בשם המפורש, ורב מתנא אמר: "הא-ל הגדול הגבור והנורא" (נחמיה ט).
והא דרב מתנא מטייא לדרבי יהושע בן לוי,

דאמר רבי יהושע בן לוי: למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה - שהחזירו עטרה ליושנה.

אתא משה אמר: האל הגדל הגבר והנורא (דברים י),

אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר נורא.

אתא דניאל, אמר: נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו? לא אמר גבור.

אתו אינהו ואמרו: אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו - שאלמלא

מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות?

ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה! - [והחכמים (ירמיהו ודניאל) - איך עשו כך ועקרו תקנה (=הנוסח) שתיקן משה?]

אמר רבי אלעזר: מתוך שידועין בהקדוש ברוך הוא שאמתי הוא, לפיכך לא כיזבו בו.

2. תלמוד ירושלמי ברכות פ"ז ה"ג

כתיב 'ויברך עזרא את ה' א-להי' הגדול' במה הוא גודלו גדלו בשם המפורש. רב מתנה אמ' גודלו בברכה

רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי למה נקרו אנשי כנסת הגדולה? שהחזירו הגדולה ליושנה.

אמר רבי פינחס: משה התקין מטבעה של תפילה הא-ל הגדול הגיבור והנורא.

ירמיה אמר הא-ל הגדול הגיבור ולא אמר הנורא למה אמר הגיבור לזה נאה לקרות גיבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק

ולמה לא אמר נורא אלא שאי' נורא אלא בית המקדש שנאמר נורא א-להים ממקדשך

דניאל אמר הא-ל הגדול והנורא ולא אמר הגבור. בניו מסורין בקולרין היכן היא גבורתו? ולמה אמר הנורא לזה נאה לקרות

נורא בנוראות שעשה לנו בכבשן האש וכיון שעמדו אנשי כנסת הגדולה החזירו הגדולה ליושנה הא-ל הגדול הגיבור והנורא.

ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה לדברים הללו?

אמר רבי יצחק בן אלעזר יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו...

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

מקורות נוספים

1. בראשית רבה ט ז

נחמן בשם ר' שמואל הנה טוב מאד זה יצר טוב, והנה טוב מאד זה יצר הרע, וכי יצר הרע טוב מאד הוא אתמהא, אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים

2. סוכה נב ע"א

דרש רבי עזריא, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש לו ליצר הרע. הקדוש ברוך הוא קראו רע, שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל, שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלהים - מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא, שנאמר אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך. ישעיה קראו מכשול, שנאמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי. יחזקאל קראו אבן, שנאמר והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. יואל קראו צפוני, שנאמר ואת הצפוני ארחיק מעליכם. תנו רבנן: ואת הצפוני ארחיק מעליכם - זה יצר הרע, שצפון ועומד בלבו של אדם; והדחתיו אל ארץ ציה ושממה - למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן; את פניו אל הים הקדמוני - שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו; וסופו אל הים האחרון - שנתן עיניו במקדש שני והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו; ועלה באשו ותעל צחנתו - שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל; כי הגדיל לעשות - אמר אביי: ובתלמידי חכמים יותר מכולם.

3. ע"ז יז ע"א-ע"ב

ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים, וחד פצי אפיתחא דבי זונות. אמר ליה חד לחבריה: ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים, דנכיס יצריה, א"ל אידך: ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין, ונקבל אגרא. כי מטו התם חזינהו [לזונות], איתכנעו מקמייהו. א"ל: מנא לך הא? א"ל: מזימה תשמור עלך תבונה תנצרכה. א"ל רבנן לרבא: מאי מזימה? אילמא תורה, דכתיב בה זימה ומתרגמינן: עצת חטאין, וכתיב: הפליא עצה הגדיל תושיה, אי הכי זימה מבעי ליה! ה"ק: מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרכה.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

תרגום: ר' חנינא ור' יונתן היו הולכים בדרך. הגיעו לאלו שני שבילים: אחד פתוח לפתח עבודת כוכבים, ואחד פתוח לפתח של בית זונות. אמר לו אחד לחברו: נלך על פתח עבודת כוכבים, ששחוט יצרו. אמר לו השני: נלך על הפתח של בית הזונות ונכפה את יצרנו ונקבל שכר. כשהגיעו לשם ראו את הזונות שנכלמו מהם. אמר לו (הראשון לשני): מנין ידעת את זה? אמר לו: מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ תְּבוּנָה תִּנְצְרָךָ (משלי ב יא). אמרו לו רבנן לרבא: מהי מזימה? אם נאמר תורה, שכתוב בה זימה, ומתרגמים 'עצת חטאים', וכתוב 'הפליא עצה הגדיל תושיה', אם כך היה צריך להיות כתוב 'זימה תשמור עליך'. אלא אמר כך: מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרנכה.